

temeljitiije obrazložiti. Ovako je slabije informiranom čitaocu potpuno nejasno njihovo značenje i glavna svrha.

Ovih nekoliko zamjerki ipak ne može pokvariti ukupni pozitivan sud o ovoj vrijednoj biografiji jednog od najvažnijih političara hrvatske i jugoslavenske politike prvih desetljeća dvadesetog stoljeća, tim prije što u hrvatskoj historiografiji nedostaje životopisa političara s prikazima njihove političke aktivnosti i analizom njihovih programa. S. Pribičević, kao nositelj koncepcije unitarizma i glavni sudionik nesretnog ujedinjenja Države SHS s Kraljevinom Srbijom, zanimljiv je iz više razloga. Jedan od tvoraca Vidovdanskog ustava, glavni zagovornik centralizma i unitarizma, te k tome predstavnik Srba u Hrvatskoj i protivnik S. Radića spoznao je naposljetku manipulacije beogradskih velikosrpskih krugova srpskim stanovništvom u Hrvatskoj i imao snage radikalno izmijeniti svoju politiku i stavove te se odlučno suprotstaviti velikosrpsstvu, istupiti protiv centralizma i monarhije i založiti se za federalizam i republikanizam. Upravo je u tome današnja aktualnost osobe S. Pribičevića. Idejno rješenje naslovnice knjige upravo idealno simbolički upućuje na ono što bi trebala biti poanta Matkovićeve knjige. Ružna gusjenica na kraju se preobražava u lijepog leptira. Pored svega lošeg što je uradio, Pribičeviću ipak treba odati priznanje jer malo je ljudi spremno priznati vlastite pogreške, a još manje spremno ih je ispravljati.

Knjiga H. Matkovića znanstveno je vrlo vrijedno djelo i predstavlja vrijedan i zanimljiv prilog proučavanju jednoga vrlo važnog razdoblja povijesti hrvatskoga naroda. To je doba obilježeno borbom protiv velikosrpske hegemonije, centralizma, unitarizma i integralnog jugoslavenstva simbolički obilježeno krvavim događajem u Narodnoj skupštini u Beogradu. U tim se trenucima S. Pribičević već nalazio na pravoj strani. "Seljačko-demokratska koalicija (politički savez Hrvatske seljačke stranke i Samostalne demokratske stranke) nastala je kao rezultat obostrane spoznaje – Radića i Pribičevića – da su bili objekti kombinacija kojima je bio cilj učvršćenje velikosrpske dominacije u državi."

Vladimir Posavec

Hrvoje Matković, SUVREMENA POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb 1995.,² 262 str.

MUPRH nakladnik je drugog izdanja knjige Suvremena politička povijest Hrvatske dr. H. Matkovića, povjesnika kojemu nije potrebno posebno predstavljanje, budući da je ovaj stručnjak dobro poznat generacijama studenata i đaka, kao i široj znanstvenoj i kulturnoj javnosti. Ponovljeno izdanje neke knjige o kvaliteti djela govori također samo za sebe. Iako je knjiga u svome prvom izdanju bila namijenjena užoj publici (pisana je, naime, kao priručnik za studente Fakulteta kriminalističkih znanosti), zanimanje za nju pokazala je i šira javnost. Nakon što je prvo izdanje rasprodano, nakladnik je povukao pravi potez odlučivši se za ponovljeno izdanje. Pravi potez povukao je i autor djela, ne zadovoljivši se samo reprintom. U želji da poboljša knjigu Matković je tekst doradio i ponešto ga proširio upravo u onome dijelu koji doprinosi autentičnosti i argumentaciji opisanih zbivanja.

Knjiga obrađuje razdoblje prve polovice XX. stoljeća, ali nije zanemareno ni doba XIX. stoljeća, ključno za razumijevanje kasnijih zbivanja. Razdoblje poslije Drugoga svjetskog rata, to jest zbivanja i položaj Hrvatske u socijalističkoj Jugoslaviji obrađeni su vrlo kratko do sloma Hrvatskog proljeća i

Ustava iz 1974. godine. Razloge je tome objasnio sam autor kazavši u predgovoru: "Za to su razdoblje utvrđeni osnovni pravci razvoja i najnužniji podaci, te su data bitna obrazloženja. Tek buduće znanstvene obrade, temeljene na dostupnoj i novoj izvornoj građi, omogućit će detaljniji prikaz tog razdoblja i povijesne ocjene svega onoga što se u hrvatskoj politici tada zbivalo."

Autor je građu kronološki podijelio u deset cjelina s četrdesetak podnaslova. U uvodu je ukratko opisan položaj i razvoj hrvatskih zemalja u sklopu Habsburške Monarhije. U prvoj cjelini, naslovljenoj Nacionalne ideje i programi, autor sažeto, ali sustavno i pregledno razlaže i objašnjava nacionalne programe i ideologije u Hrvata (ilirizam, kroatizam, jugoslavenstvo J. J. Strossmayera, Starčevićevo velikohrvatstvo, jugoslavenski federalizam F. Supila), ali i velikosrpski program izražen u Garašaninovu Načertaniju. Hrvatska politika tijekom Prvog svjetskog rata u istoimenom je poglavlju prikazana kroz prizmu dramatičnih zbivanja i političkih igara velikih sila. Složenost tadašnjih političkih zbivanja osobito je razvidna u podnaslovima Osnivanje Jugoslavenskog odbora, Stav sila Antante prema Austro-Ugarskoj, Srpska vlada prema ujedinjenju, Supilo i Jugoslavenski odbor, Majska deklaracija, Krfska deklaracija. U cjelini Slom Austro-Ugarske Monarhije i ulazak Hrvatske u novu državu razmatra se vremenski kratko, ali dramatičnim obratima bogato, te izrazito važno razdoblje stvaranja čak dviju država u sklopu kojih će se naći i hrvatske zemlje. Pritom autor pozorno prati udio hrvatskih političara u nastajanju jugoslavenske države. Borba vodećih političara Hrvatske protiv velikosrpske hegemonije, unitarističkog jugoslavenstva, centralizma, a za ravnopravan položaj Hrvatske u jugoslavenskoj državi iscrpno je obrađena tema u iduće četiri cjeline. Vidovdanski ustav, Radićeva borba, Obznana, Seljačko-demokratska koalicija, Atentat u kupštini, kraljeva diktatura, bjelodan su primjer Matkovićeve vještine da kompleksnu materiju iznese jasno, pregledno i razumljivo.

Najviše je prostora zauzela cjelina Hrvatska u razdoblju Drugog svjetskog rata. Ne bez razloga jer i inače je ovo razdoblje nepresušna tema. Radi se o sudaru koncepcija glede rješavanja hrvatskog pitanja, djelovanju različitih silnica na prostoru Jugoistočne Europe, građanskom ratu i pitanjima o kojima su opet odlučivale velike sile. Posljednja je cjelina posvećena Hrvatskoj u sklopu socijalističke Jugoslavije. Kronika posljednjeg desetljeća i Kronologija važnijih zbivanja korisna su dopuna knjizi, a opsežan popis literature na kraju poslužit će zainteresiranim da svoje znanje prodube ili pak da se konkretnije upoznaju s pojedinim temama.

Prvotna je namjena knjige studentskoj populaciji odredila i opseg i dubinu problematike. Autor je time nesumnjivo bio i ponešto ograničen u svojoj širini zahvata u materiju. Zbog toga su mu se tu i tamo neizbježno potkrale naoko sitne pogreške. Primjerice, već u prvoj rečenici, konstatirajući da je Hrvatska bila samostalna i nezavisna država, Matković kaže da su joj u srednjem vijeku na čelu bili vladari iz dinastije Trpimirovića. No, ova dinastija vlada Hrvatskom u ranome srednjem vijeku, jer, kako i sam autor navodi već u sljedećoj rečenici, 1102. godine Hrvatska stupa u državnu zajednicu s Ugarskom pod dinastijom Arpadovića, a u toj državnoj zajednici ostaje kroz cijeli razvijeni i kasni srednji vijek. Ovakvih se nepreciznosti u izražavanju autoru potkralo na još nekoliko mjesta.

Kao vrstan pedagog, dugogodišnji predavač i metodičar, Matković je napravio vrlo uspio spoj priručnika/udžbenika i povijesne čitanke. Većina je podnaslova, naime, obogaćena dodacima u obliku autentičnih povijesnih izvora (dokumenti, izjave suvremenika) ili odlomcima iz povijesne literature. Tako čitatelj u prilozima uz poglavlja, uz zanimljivo štivo, ima priliku pročitati i izravnu argumentaciju prethodno obrađenoga povijesnog zbivanja.

Matkovićeva je knjiga zanimljiva za čitanje i vrlo informativna za širu publiku, te stoga i zaslužuje veći publicitet. Očevidna je i njezina aktualnost u ovome trenutku, a valja primijetiti i to da je interes tzv. šire publike usmjeren upravo na novije razdoblje hrvatske povijesti, dok su prijašnja razdoblja, osim u posljednje vrijeme aktualizirane teme ranosrednjovjekovlja, manje u žarištu interesa prosječnog čitatelja. Stoga Matkovićeva knjiga pruža toliko potreban uvid u hrvatsku povijest XX. stoljeća, dajući odgovore na mnoga pitanja, pa time i uzroke Domovinskoga rata čitatelju čini mnogo jasnijima. U središtu razmatranja je hrvatsko pitanje, pitanje hrvatske države i hrvatske državnosti u jugoslavenskoj državnoj zajednici. Započevši pisanje konstatacijom da je Hrvatska od Trpimirovića,

preko državne zajednice s Ugarskom, pa unutar Habsburške Monarhije, preko hrvatsko-ugarske nagodbe, do prvoprosinacnog akta 1918. godine, uspjela sačuvati svoju državnost utjelovljenu u osobi bana i Hrvatskom saboru, autor posebnu pozornost posvećuje hrvatskom pitanju u Kraljevini SHS, to jest Kraljevini Jugoslaviji.

U središtu je knjige povijesna istina, pa tekst nije opterećen ideologijom. To je osobito vidljivo u Matkovićevu razlaganju hrvatskog pitanja u vrijeme Drugoga svjetskog rata. Tako je autor pozornost posvetio onim rješenjima za koja su se zalagali komunisti, Hrvatska seljačka stranka, ustaše, ali i četnici. Realna mogućnost oživotvorenja ovih programa, u biti dijametralno suprotnih, sagledana je temeljem relevantne literature. Pritom je Matković upozorio na slabosti, ali i na pozitivne strane rješenja pojedinih grupacija, objektivno valorizirajući njihovu ulogu.

Povijesni zemljovidi dodatno povećavaju uporabljivost knjige, a za pohvalu je i slikovni materijal. Zato možemo zaključiti da je knjiga Suvremena politička povijest Hrvatske vrijedan doprinos H. Matkovića s edukativnog stajališta, a korisna je i kao prilog proučavanju hrvatske povijesti XX. stoljeća.

Vladimir Posavec

Šime Peričić, POMORSKA TRGOVINA DALMACIJE U XIX. STOLJEĆU, Ogranak Matice hrvatske, Zadar 1995., 140 str.

Pomorska trgovina Dalmacije bila je u prošlosti jedna od ključnih sastavnica gospodarskog života tamošnjeg pučanstva. Međutim, znanstveno proučavanje i ocjenjivanje dalmatinske pomorske trgovine još nije - unatoč brojnim pojedinačnim studijama i raspravama - dobilo odgovarajuću pozornost i zaokruženo monografsko djelo. Knjiga zadarskog povjesničara dr. Šime Peričića, dugogodišnjeg proučavatelja gospodarske povijesti Dalmacije, obuhvaća razdoblje napoleonske epohe i tzv. druge austrijske uprave u Dalmaciji. Teritorijalno je obuhvaćen prostor tadašnje Dalmacije, tj. od Paga na sjeveru do Splita na jugu, ali sadržaj katkada zadire i na područje Kvarnera koje je tada s južnom Hrvatskom činilo jedinstvenu cjelinu. Osnovna zadaća djela je - kako autor ističe u predgovoru (5-6) - "prezentirati razmjenu proizvodnih viškova Dalmacije i njezinih susjednih zemalja, putove kojima su viškovi odlazili, dakle kretanje robe i sredstava kojima se ona prenosila morem, koristeći se pri tome dostupnim verbalnim i kvantitativnim podacima o uvozu-izvozu, tranzitu, akumulaciji i profitu" (5). Osim brojnih tiskanih izvora i literature, autor se u radu koristio izvornom građom iz Povijesnog arhiva u Zadru te iz Državnih arhiva u Mlecima, Jakinu i Trstu.

Prva cjelina (9-21) sadržava opći pregled proizvodnih djelatnosti i dostignuća u tadašnjoj Dalmaciji (naglasak na poljoprivredi kao osnovnoj gospodarskoj djelatnosti), osvrt na onodobna saznanja i svijest o mogućnostima i iskoristivosti pomorske trgovine te na poticajne mjere koje su donosile francuska i austrijska uprava radi unapređivanja dalmatinskog pomorstva i trgovine (osnutak trgovačko-obrtničkih komora i društava, otvaranje stranih konzulata, pomorsko-trgovinski ugovori sa stranim zemljama, modernizacija zdravstveno-lučke službe itd.).

"Pomorsko-trgovinski promet Dalmacije kao cjeline" naslov je drugog tematskog bloka (23-66). Iznose se podaci o trgovinskoj djelatnosti Dalmacije u pojedinim upravnim razdobljima (francuska uprava te prva i druga austrijska uprava). U strukturi izvozne robe prednjače poljoprivredni proizvodi, poglavito vino i maslinovo ulje, stoka, stočni proizvodi i soljena riba. Tijekom XIX. stoljeća sve važniju ulogu u izvozu dobivaju ružmarinovo ulje, buhač, rujevina i dudov

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS

Ivan KAMPUŠ

Ivica PRLENDER

Tomislav RAUKAR

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu
Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 140 kuna

Izdanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Garićgradska 6 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, travanj 1997.